

SICARİİ ÖRGÜTÜ VE FAALİYETLERİ

SICARII ORGANIZATION AND ITS ACTIVITIES

Recep ÖZMAN*
Okan AÇIL**

Makale Bilgisi

Başvuru : 20 Kasım 2018

Kabul : 4 Şubat 2019

Article Info

Received : November 20, 2018

Accepted : February 4, 2019

Özet

Yahudi ülkesi Iudaia M.S. 6 senesinde Roma'ya bağlı bir eyalete dönüştürülmüştür. Bu durumu kabul etmeyen Yahudiler, dini ve politik gerekçelerle Roma hâkimiyetine karşı çeşitli isyan hareketlerine girişmiştir. Simon ben Gioras ve Gischalalı John gibi karizmatik şahsiyetler ile Sicarii ve Zealotlar gibi örgütlü gruplar ortaya çıkmıştır. Bahsedilen grupların ana hedefi gayrimeşru gördükleri Roma hâkimiyetini ortadan kaldırmaktır. Sicarii, faaliyetleri ve etki alanı bakımından dönemin isyancı gruplarına göre farklılıklar göstermektedir. Öyle ki örgüt, Roma hâkimiyetini sona erdirmenin yanı sıra Tanrıyı tek hâkim kılmayı da amaç edinmişti. Bu doğrultuda Yahudi liderlere ve özellikle rahiplik kurumuna da cephe almıştı. Sicarii eylemlerinde hedef olarak Romalılardan ziyade onlarla işbirliği yapan dindaşlarını ve rahiplik aristokrasisinden Yahudileri seçmiştir. Bu isimlere karşı giriştikleri eylemlerle bir korku ortamı yaratmış ve kendi ideolojilerini kabul ettirmeye çalışmışlardır. Örgüt bu yönüyle bilinen en eski terör örgütü olarak değerlendirilmektedir. I. yüzyıl boyunca aktif olan bu grupların faaliyetleri dâhilinde bölge Yahudileri büyük sıkıntılar çekmiş ve 70 senesinde Kudüs ile burada bulunan kutsal tapınak yıkıma uğramıştır. Bu çalışmada bu gruplardan biri olan Sicarii'nin ideolojisi, eylemleri ve taktikleri incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sicarii, Yahudi, Roma, Terör, Masada.

* Doç. Dr., İnönü Üniversitesi, Fen – Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, recep.ozman@inonu.edu.tr.

** Arş. Gör., İnönü Üniversitesi, Fen – Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, okan.acil@inonu.edu.tr.

Abstract

Judaea was converted into a Roman province in 6 A.D. The Jews, who found this situation unacceptable, started various rebellion movements against Roman domination, on religious and political grounds. As part of the rebellion movements, organized groups such as Sicarii and Zealots, and charismatic gang lords such as Simon ben Gioras and John of Giscala emerged. The main aim of these groups was to eliminate the Roman dominance, which they regarded to be illegitimate. The Sicarii differed from the rebel groups of the period in terms of their activities and area of influence. So much that, the organization aimed to make God the sole ruler as well as ending the Roman domination. In this respect, they took on the Jewish leaders and especially the priesthood. In their actions, the Sicarii chose Jewish people collaborating with the Romans and Jewish people of priesthood aristocracy as their targets, rather than Romans. They have created an atmosphere of fear with their actions against these names and tried to impose their ideologies. The organization is considered to be the oldest known terrorist organization. Within the scope of the activities of these groups that were active during the 1st century, the Jews of the region suffered great challenge, and the sacred temple in Jerusalem was destroyed in the year 70. In this study, the ideology, actions and tactics of the Sicarii organization will be examined.

Keywords: Sicarii, Jew, Rome, Terror, Masada.

Giriş

Sicarii, M.S. 50'li yıllarda¹ ortaya çıkan ve 73 senesine kadar Iudaia (Yahudiye) başta olmak üzere Aleksandria (İskenderiye) ve Kyrene'de² çeşitli eylemlerde bulunan bir örgüttür. Örgüt ismini, suikast eylemlerinde kullanılan silahlardan almaktadır. Romalıların *sica* adını verdiği bu silahlar kıvrımlı bir tür hançerdir. Örgüt üyeleri, suikastları bu hançerlerle gerçekleştirdikleri için kendilerine katil ya da suikastçı anlamında Sicarii denilmiştir.³

¹ Iosephus, örgütün faaliyetlerine başladığı dönemi tarihlendirirken Felix zamanında demektir. Felix'in 52-60 yılları arasında görev yapmış olması göz önüne alınarak 50'li yıllar tabiri kullanılmıştır. Bkz. Iosephus, *Bellum Iudaicum*, II.13.3; Iosephus, *Antiquitates Iudaicae*, XX.8.5.

² Afrika'nın kuzey kıyılarında, Yukarı Libya'da yer alan ve bölgeye *Pentapolis* adının verilmesine sebep olan beş büyük şehirden biridir. Geniş bilgi için; Herman Rosenthal, "Cyrene", *The Jewish Encyclopedia*, Ed. Isidore Singer, Cilt IV, New York 1901, s. 401-402.

³ Iosephus, *Antiquitates Iudaicae*, XX.8.10; Iosephus, *Bellum Iudaicum*, II.13.3; Solomon Zeitlin, "The Sicarii and Masada", *The Jewish Quarterly Review*, Sayı 57, Pennsylvania 1967, s. 251; Richard A. Horsley, "Ancient Jewish Terrorists", *The Journal of Religion*, Sayı 59, Chicago 1979, s. 436; Stewart J. D'Alessio, Lisa Stolzenberg, "Sicarii and the Rise of Terrorism", *Studies in Conflict & Terrorism*, Sayı 13, UK 1990, s. 333.

Eylemlerine 50'li yıllarda başlayan Sicarii'nin fikri temelleri faaliyette buldukları dönemden çok daha öncesine, Celileli Judas'ın⁴ ortaya koyduğu görüşlere dayanmaktaydı. Bu görüşler Iudaia'nın doğrudan Roma hâkimiyetine bağlanması sürecinde gelişerek ortaya çıkmıştır. Iudaia Kralı Büyük Herod'un M.Ö. 4 senesinde ölmesi üzerine Roma İmparatoru Augustus, kralın mirasını onun çocukları arasında taksim etti. Yapılan taksimata göre Iudaia, Idumea ve Samaria bölgeleri *etnarch*⁵ unvanıyla Archelaus'un idaresine verildi. Basiretsiz bir yönetim sergileyen Archelaus idaresi altında büyük sıkıntılarla karşılaşan Yahudiler ve Samaritalılar, Roma'ya şikâyetlerde bulunarak Archelaus'un azledilmesini istediler. Talebi uygun bulan Augustus, M.S. 6 senesinde bölgeyi doğrudan Roma hâkimiyetine alarak Iudaia'ya merkezden yönetici atamaya başladı.⁶

Eyalete dönüştürülen Iudaia'da idari düzenlemelere başlayan imparator, ilk iş olarak Suriye *Legatus*'u P. Sulpicius Quirinius'a bölgeden alınacak vergi miktarının hesaplanabilmesi için sayım yapması talimatını verdi. Quirinius'un üstlendiği bu görev, Iudaia'nın ilk yöneticisi olarak atanan Coponius (6-9) dönemine denk gelmektedir.⁷ Yahudiler başlangıçta vergiye tabi olma konusunu hoş karşılamadıysa da yüksek rahip⁸ Boethous oğlu Joazar halkı uyum göstermeleri konusunda ikna ederek bir kargaşa yaşanmasını önledi.

⁴ “Celileli” olarak bilinen Ezekias oğlu Judas aslen Gaulonitis'te bulunan Gamala bölgesindedir. Ülkesine tutkuyla bağlı ve Romalılardan nefret eden biri olarak bilinmektedir. Gençlik yıllarında Celileliler arasında öne çıkarak bir hizip oluşturmuş ve onlara liderlik etmiştir. Bahsedilen sayım meselesinden önce de Celile'nin merkezi konumunda bulunan Sapphrois'te cephaneliği ele geçirip taraftarlarını silahlandırarak Roma ile mücadele etmiştir. Geniş bilgi için; Heinrich Graetz, *History of Jews vol. II*, The Jewish Publication Society of America, Philadelphia 1967, s. 125-126; Emil Schürer, *The History of the Jewish People in the Age of Jesus Christ (175 B.C. – A.D. 135) vol. I*, Çev. Geza Vermes ve Fergus Millar, T&T Clark Ltd., Edinburgh 1973, s. 331-332, 381.

⁵ *Ethnos* ve *arche* kelimelerinden türetilen *etnarch* kelimesi bölgesel olmayan, etnik liderlik veya hâkimiyet türü anlamına gelmektedir. Geniş bilgi için; Nadav Sharon, “The Title Ethnarch in Second Temple Period Judea”, *Journal for the Study of Judaism*, Cilt 41, Sayı 4, Netherland 2010, s. 474.

⁶ Strabon, *Geographika*, XVI.2.46; Eusebios, *Ekklesiastike Historia*, I.9.1; W.D. Morrison, *The Jews under Roman Rule*, Putnam's Sons, New York 1890, s. 90-118; Schürer, 1973, s. 330-357; Martin Goodman, *The Ruling Class of Judaea*, Cambridge University Press, Cambridge 1989, s. 33.

⁷ Graetz, 1967, s. 129; Schürer, 1973, s. 400; Richard A. Horsley, John S. Hanson, *Bandits, Prophets and Messiahs: Popular Movements in the Time of Jesus*, Winston Press, Minnesota 1985, s. 190.

⁸ Rahiplik hiyerarşisinde tüm rahiplerin başında bulunan kişiye verilen unvan. Geniş bilgi için; Emil G. Hirsch, “High Priest”, *The Jewish Encyclopedia*, Ed. Isidore Singer, Cilt VI, New York 1901, s. 389-393.

Ancak Celileli Judas, Romalılara ödenecek vergiyi haraç olarak görüyor ve bunun kölelikle eşdeğer olduğunu söylüyordu. Yahudi halkın özgürlükleri için isyan etmesi gerektiğini savunuyordu. O sebeple 6 senesinde Saddouk ile beraber Yahudi halkı sayım ve vergi meselelerine karşı çıkmaları için kışkırtmaya başladı. Vergi ödemeye itiraz etmeyen Yahudileri korkaklıkla ve Tanrı'dan başka, ölümlü birine kulluk etmekle itham etti.⁹ Judas'ın bu fikirleri aslında kendisinin ortaya koymuş olduğu bir öğretilerdir. Tarihçi Iosephus (37-100) bu yeni öğretiyi, söz konusu dönemde Yahudiler arasında var olan diğer üç mezhepten¹⁰ farklı olduğunu belirtmek amacıyla, *dördüncü felsefe* olarak adlandırmıştır.¹¹

Dördüncü felsefe büyük ölçüde *ferisi*¹² görüşlerle uyuşmakla beraber farklı ve özel yönlere de sahipti. Özgürlüklerine müthiş bir tutkuyla bağlı olan dördüncü felsefenin müritleri, Tanrı'nın tek yönetici ve efendi olduğunu savunuyordu. Ölümün hiçbir türüsüne önem vermeyip akrabalarının ya da arkadaşlarının ölümüne dahi aldırış etmiyorlardı. Hiçbir dünyevi korku onların Tanrı'dan başkasına kulluk etmesine yol açmıyordu. Fikirleri asla değiştirilemezdi ve bu konudaki kararlılıkları herkes tarafından bilinmekteydi.¹³ Görüldüğü üzere özünde radikalizmi temsil eden dördüncü felsefenin müritleri, inançları gereği sadece Roma hâkimiyetine karşı çıkmakla kalmıyor aynı zamanda bir Yahudi de olsa, başında insan bulunan tüm idari sistemlere cephe alıyordu.¹⁴ Judas'ın bu yeni öğretisinin dayanak noktasını Tevrat'ta bulmak mümkündür. Öyle ki; Yahudilerin kendilerini

⁹ Iosephus, *Antiquitates Iudaicae*, XVIII.1.1; Iosephus, *Bellum Iudaicum*, II.8.1; Eusebios, *Ekklesiastike Historia*, I.5.5-6; Mark Andrew Brighton, *The Sicarii in Iosephus's Judean War; Rhetorical Analysis and Historical Observations*, Society of Biblical Literature, Atlanta 2009, s. 50; Uriel Rappaport, "Who were the Sicarii?", *The Jewish Revolt Against Rome; Interdisciplinary Perspectives*, Ed. Mladen Popovic, Brill, Leiden 2011, s. 335.

¹⁰ Iosephus'a göre vergi konusunun gündeme geldiği I. yüzyılın başlarında Yahudiler arasında *ferisilik*, *sadukilik* ve *essenilik* adlarında üç mezhep bulunuyordu (Iosephus, *Antiquitates Iudaicae*, XVIII.1.2; Iosephus, *Bellum Iudaicum*, II.8.2).

¹¹ Iosephus, *Antiquitates Iudaicae*, XVIII.1.6; Iosephus, *Bellum Iudaicum*, II.8.1.

¹² *Ferisilik/Peruşim*, sonraki dönem Yahudiliğine şekil veren önemli bir mezheptir. Kelime ayrılmak, kendini ayrı tutmak, saf ve temiz olmayan şahıs ve eşyadan uzaklaşmak, açıklamak ve tefsir etmek gibi anlamlar taşımaktadır. *Ferisiler*, *Tora*'ya sıkı bağlılıkları ile tanınmaktadır. Hellenleşmeye karşı olan *ferisiler*, yaratıcının her şeyi kontrol ettiğine, ölümden sonra dirilmeye, ceza ve mükâfata, Davud'un soyundan bir mesih geleceğine inanmışlardır. Mezhebin mensupları genellikle orta sınıftandır. Geniş bilgi için; Abdurrahman Küçük, Alparslan Küçük, *Dinler Tarihi*, Berikan Yayınevi, Ankara 2009, s. 330-331.

¹³ Iosephus, *Antiquitates Iudaicae*, XVIII.1.6.

¹⁴ D'Alessio, 1990, s. 331.

yönetmesi için bir kral istemesi ve başka ilahlara kulluk etmesi bizzat *Yehova* (Tanrı) tarafından eleştirilen bir durumdur. Yehova, Yahudilerin kral olarak kendisini reddettiğini ve başka ilahlara kulluk ettiğini söylemiştir. Ayrıca başlarına kral olarak atanacak kişinin halk üzerindeki yetkilerini ve muhtemel zararlarını da detaylarıyla anlatmıştır.¹⁵ Yahudi toplumu arasında geniş kitleler tarafından benimsenen dördüncü felsefe aracılığıyla Judas ve Zadok çok sayıda taraftar edindi. Iosephus bu yeni hareketi halk arasında bozgunculuk çıkarmakla ve kamu düzenini bozmakla suçlamaktadır. Ayrıca gelecekte Yahudilerin başına gelecek felaketlerden yine bu hareketin sorumlu olduğunu söylemektedir.¹⁶ Iosephus bu ifadeyle muhtemelen, 50'li yıllarda faaliyete geçecek olan Sicarii örgütünün fikri temel olarak dördüncü felsefeyi benimsemesini işaret etmektedir.

Iosephus, Judas ve takipçilerinin akıbetleri hakkında bilgi vermemektedir. Ancak Judas'ın öldürüldüğü ve hareketin kontrol altına alındığı yönünde kayıtlar mevcuttur.¹⁷ Judas'ın akıbeti hakkında suskun kalan Iosephus, onun oğulları hakkında bir kısım bilgiler vermektedir. Iosephus'un eserlerinden tespit edebildiğimiz kadarıyla Celileli Judas'ın Simon, James ve Menahem adlarında üç oğlu bulunmaktaydı.¹⁸ Muhtemelen babalarının izinden giden James ve Simon, 47 senesinde Iudaia yöneticisi Tiberius Julius Alexander (46-48) zamanında çarmıha gerilmiştir.¹⁹ Üçüncü oğul Menahem ise 65 senesinde Sicarii örgütünün lideri olarak karşımıza çıkmaktadır. Menahem'in örgüte liderlik etmesi, diğer kardeşlerinin de dördüncü felsefeyi benimseyip isyan faaliyetlerinde bulduklarının ve bu sebeple idam edildiklerinin göstergesi olarak kabul edilebilir. Neticede Judas'ın ölümüyle dördüncü felsefe geçici olarak etkisini kaybetmiş; ancak yaklaşık kırk beş yıl sonra aynı öğretiler Sicarii ile tekrar etkin hale gelmiştir.

Örgütün Ortaya Çıkışı ve Faaliyetleri

Sicarii aktif bir örgüt olarak Iudaia yöneticisi Felix zamanında (52-60) ortaya çıkmıştır.²⁰ Eylemlerine Kudüs (Yeruşalayim) suikastları ile başlayan

¹⁵ I. Samuel 8:4-21.

¹⁶ Iosephus, *Antiquitates Iudaicae*, XVIII.1.1.

¹⁷ "Habercilerin İşleri", *Incil*, V.37; Eusebios, *Ekklesiastike Historia*, I.5.3.

¹⁸ Iosephus, *Antiquitates Iudaicae*, XX.5.2; Iosephus, *Bellum Iudaicum*, II.17.8.

¹⁹ Iosephus, *Antiquitates Iudaicae*, XX.5.2; Sidney B. Hoenig, "The Sicarii in Masada; Glory or Infamy?", *Tradition: A Journal of Orthodox Jewish Thought*, Sayı 11, USA 1970, s. 4.

²⁰ Iosephus, *Antiquitates Iudaicae*, XX.8.5; Iosephus, *Bellum Iudaicum*, II.13.3.

örgütün katlettiği ilk kişi yüksek rahip Jonathan'dır.²¹ Bunun oldukça bilinçli bir seçim olduğu görülmektedir. Zira Sicarii, Jonathan'a suikast düzenleyerek hem rahiplik aristokrasisinin liderini hem de Roma hâkimiyetinin üst düzey işbirlikçilerinden birini sembol hedef olarak seçmiş oluyordu. Bu tür eylemler, toplum mensuplarının güvendiği sosyal imgelerin geleneksel çerçevesini parçalamakta ve neticede toplumda güvensizlik hissi oluşturmaktadır.²² Aslında Jonathan'ın öldürülmesinde Felix'in de büyük payı olduğu görülmektedir. Jonathan bulunduğu konum gereği Felix ile sürekli irtibat halindeydi ve Yahudi işleri konusunda ona sürekli tavsiyelerde bulunuyordu. Bu tavsiyeleri şikâyet olarak algılayan Felix, Jonathan'ın buna hakkı olmadığını düşünüyordu. Çünkü Felix'in bölgeye atanmasını Jonathan talep etmişti.²³ Mevcut durumdan rahatsızlık duymaya başlayan Felix, Jonathan'dan kurtulmaya karar verdi. Bu amaçla Doras isimli bir Kudüslüyü bol miktarda para vaat ederek cezbetmeyi başardı. Doras, Sicarii üyelerini Jonathan üzerine sevk edecekti. Yapılan plana uygun şekilde örgüt üyeleri sanki ibadet edecekmiş gibi şehre girip Jonathan'ı suikast ile öldürdü. Bu eylemde de görüldüğü üzere özellikle bayramlar ve toplu yapılan ibadetler Sicarii eylemleri için uygun ortam oluşturmaktaydı. Örgüt üyeleri bu dönemlerde kutlama veya ibadet amacıyla toplanan kalabalığın arasına karışarak hedeflerine yaklaşıyor, sonra giysilerinin altında sakladıkları hançerleriyle eylemlerini gerçekleştiriyorlardı. Hedef kişi aldığı darbelerle yere düştüğünde veya öldüğünde örgüt üyeleri, kurbanın etrafına toplanan kalabalığın arasına karışarak tıpkı onlar gibi feryat etmeye başlıyordu. Bu yöntemle kendilerini gizlemeyi ve yakalanmamayı başarıyorlardı.²⁴

Yapılan ilk eylemden sonra Kudüs'te benzer suikastlar devam etti. Bayramlara ve toplu ibadetlere sızan Sicarii üyeleri aynı yöntemle hedeflerini rahatça ortadan kaldırıyordu. Şehrin herhangi bir noktasında hatta tapınağın içinde dahi yapılan suikastlar sebebiyle şehirde korku hâkim olmuştu. Halk sanki savaştaymış gibi her an öldürülme endişesi taşıyordu. İnsanlar gelebilecek bir saldırıya karşı hazırlıklı olmalarına rağmen her gün cinayetler

²¹ Iosephus, *Bellum Iudaicum*, II.13.3; Eusebios, *Ekklesiastike Historia*, II.20.6; Lech Chojnowski, "The Origins and Waves of Terrorism", *Scientific Journal WSFiP*, Sayı 4, Polonya 2017, s. 169.

²² Horsley, 1979, s. 440,450.

²³ Iosephus, *Antiquitates Iudaicae*, XX.8.5; E. Mary Smallwood, *The Jews Under Roman Rule: From Pompey to Diocletian*, Brill, Leiden 1976, s. 268.

²⁴ Iosephus, *Antiquitates Iudaicae*, XX.8.5-10; Eusebios, *Ekklesiastike Historia*, II.20.5.

işlenmeye devam ediyordu.²⁵ Şehrin huzurunu kaçırarak bu suikastları yağma, kundaklama ve tehdit eylemleri takip etti. Sicarii bir taraftan da halkı isyana teşvik ediyor, Roma hâkimiyetini kabul edenleri veya onlara boyun eğenleri ise ölümle tehdit ediyordu. Bir sonraki adımda örgüt bölüklere ayrılarak taşraya da tesir etmeye başladı. Kırsal kesimde Romalılara boyun eğen veya onlarla işbirliği yapan sakinleri öldürdükten sonra mallarını yağmalıyor ve evlerini kundaklıyorlardı.²⁶ Açıkça görülüyor ki taşrada izlenen bu yöntem, Kudüs'te yapılan suikastların aksine gizlice yapılmıyordu. Ancak bu eylemler de uyarma, caydırma ve cezalandırma özellikleri bakımından suikastlar ile aynı amaca hizmet ediyordu.²⁷

Yaşanan bu karmaşa içerisinde Felix görevden alınarak yerine Festus (60-62) atandı.²⁸ Festus idareyi ele aldığımda Iudaia'nın her tarafı Sicarii eylemleri dolayısıyla sıkıntı çekiyordu. Tüm kırsal bölgeler yağmalanıyor ve ateşe veriliyor, suikastlar da tüm hızıyla devam ediyordu. Bu dönemde Sicarii'ye katılım oranı da artmış, örgüt insan kaynağı bakımından büyük sayılara ulaşmıştı. Festus, sorumlu olduğu bölgelerde yaşanan olaylara son vermek amacıyla süvari ve piyadelerden oluşturduğu bir birliği örgüt üzerine sevk etti. Festus'un görevlendirdiği kuvvetler bir kısım Sicarii üyesini bertaraf etmeyi başardı.²⁹ Festus'tan sonra Iudaia yöneticiliğine atanan Albinus (62-64) da kendisinden önce başlatılan mücadeleyi sürdürdü. Neticede çok sayıda örgüt üyesi ortadan kaldırıldı, bir kısmı da tutuklandı.³⁰

Sicarii, Festus ve Albinus karşısında üst üste aldığı darbelerle güç kaybetmeye başlayınca yeni taktiklere yöneldi. Tutuklu örgüt üyelerinin serbest kalmasını sağlayabilmek amacıyla rehin alma eylemlerine başladılar. Elbette hedeflerine ulaşabilmeleri için önemli isimleri rehin almaları gerekiyordu. Bu amaçla kaçırılan ilk kişi yüksek rahip Ananias'ın oğlu Eleazar'dır.³¹ Babası Ananias'ın rahiplik aristokrasisinin üst düzey yöneticilerinden biri olması ve dönemin Iudaia yöneticisi Albinus ile olan yakınlığı, Eleazar'ın hedef seçilmesinin sebepleri arasında bulunmaktadır.

²⁵ Iosephus, *Antiquitates Iudaicae*, XX.8.5; Iosephus, *Bellum Iudaicum*, II.13.3.

²⁶ Iosephus, *Antiquitates Iudaicae*, XX.8.6; Iosephus, *Bellum Iudaicum*, II.13.6.

²⁷ Horsley, 1979, s. 441.

²⁸ Felix görevde olduğu süre boyunca kötü bir yönetim sergilemiştir. Bu sebeple 60 senesinde Nero tarafından geri çağırılmıştır. İzlediği yanlış politikaların isyan hareketlerini kışkırttığı düşünülmektedir. Tacitus, *Annales*, XII.54; Tacitus, *Historiae*, V.9; Schürer, 1973, s. 459-465.

²⁹ Iosephus, *Antiquitates Iudaicae*, XX.8.10.

³⁰ Iosephus, *Antiquitates Iudaicae*, XX.9.2-3.

³¹ Iosephus, *Antiquitates Iudaicae*, XX.9.3.

Sicarii üyeleri yaklaşan bir bayramdan önce, gece vakti Kudüs'e girdi. Eleazar'ı yakalayıp derdest ederek beraberlerinde şehrin dışına götürdüler. Ananias'a oğlunun ellerinde olduğunu bildirerek Eleazar'a karşılık tutuklu bulunan on Sicarii üyesinin serbest bırakılması için Albinus'u ikna etmesini istediler. Neticede Ananias örgütün talebinin yerine gelmesini sağlayarak oğlunu kurtarmayı başardı. Ancak bu eylemin başarıya ulaşması diğer rehin alma eylemleri için örnek teşkil etti. Sicarii üyeleri artık sürekli Ananias'ın yakınları veya görevlileri arasında bulunanları rehin almaya çalışıyordu. Bu yöntemle çok sayıda üyesinin serbest kalmasını sağlayan örgüt, sayı bakımından tekrar güçlenerek Iudaia'daki eylemlerini sürdürdü.³² Albinus'tan sonra Iudaia yöneticiliği görevini üstlenen Florus döneminde (64-66) Masada Kalesi'ne³³ saldıran Sicarii burada bulunan Romalı muhafızları öldürerek kaleyi ele geçirmeyi başarmıştır. Iosephus, Masada'nın savaşı değil hile yoluyla alındığını söylemektedir.³⁴ Ancak ne tür bir hileye başvurulduğu hakkında bilgi vermemektedir.

Sicarii faaliyetlerinin Yahudi toplumuna kasıtlı olarak verdiği zararın yanında dolaylı olarak sebep olduğu sıkıntılar da bulunmaktadır. Muhtemelen Felix (52-60) ya da Albinus (62-64) döneminden itibaren rahiplerin ve kraliyet ailesi üyelerinin Sicarii saldırılarından korunabilmek amacıyla çevrelerine ücretli korumalar toplamaya başladığı bilinmektedir. Ancak bu kişiler sadece koruma olarak görev yapmıyor, işverenlerinin özel birlikleri gibi hareket ediyordu. Örneğin, Ananias'ın korumaları hasat zamanlarında harman yerlerine giderek çiftçilerden talep edilen vergiyi rahipler adına zorla alıyor, ödeme yapamayacak durumda olan veya yapmak istemeyenlere karşı şiddet kullanmaktan çekinmiyorlardı. Diğer rahipler de halka karşı benzer bir tutum içerisindeydi.³⁵

Masada Kalesi'nin ele geçirildiği dönemde Kudüs'te Sicarii'den bağımsız bazı başka gelişmeler de yaşanmaktaydı. 65 senesinde Kudüs'teki tapınakta, bir kurban meselesi sebebiyle yüksek rahip Ananias oğlu Eleazar liderliğinde, Yahudilerin Romalılara karşı büyük isyanının ilk emareleri

³² Iosephus, *Antiquitates Iudaicae*, XX.9.3; Graetz, 1967, s. 249.

³³ Masada Kalesi, İsrail'de bulunan En-Gedi ulusal parkının 25 km. güneyinde bulunmaktadır. Kale hakkında detaylı bilgi için; Samuel Rocca, *The Forts of Judaea 168 BC – AD 73*, Osprey Publishing, Great Britain 2008, s. 33-37.

³⁴ Iosephus, *Bellum Iudaicum*, II.17.2, VII.8.1; Desmond Seward, *Jarusalem's Traitor: Josephus, Masada and the Fall of Judea*, Da Capo Press, Philadelphia 2009, s. 49.

³⁵ Iosephus, *Antiquitates Iudaicae*, XX.9.2; Horsley, 1979, s. 450; D'Alessio, 1990, s. 333.

ortaya çıktı. Roma'nın gazabına uğramaktan çekinen rahipler ve şehrin diğer önde gelenleri karmaşa büyümeden Eleazar ve takipçilerini bastırmaya çalıştı. Ancak isyancıları alt etmeye güçlerinin yetmeyeceğini fark ettiler ve Florus ile Yahudi Kral II.Agrippa'ya³⁶ haber göndererek yaşanan kargaşaya müdahale etmelerini istediler. Florus gelen yardım talebine karşılık vermemeyi tercih ettiyse de II.Agrippa dindaşlarına yardım etmek maksadıyla iki bin süvari gönderdi. Kraliyet süvarilerinin kendilerine katılmasıyla güçlenen Roma yanlısı rahipler ve halk şehrin yukarı kısmını ele geçirmeyi başardı. Aşağı şehir ve tapınak ise isyancıların elindeydi. Kraliyet birlikleri barış yanlısı grupla beraber aşağı şehri ve dolayısıyla mabedi ele geçirmeye, Eleazar ve isyancılardan oluşan grup ise hâlihazırda sahip oldukları bölgeleri korumaya ve yukarı şehri kazanmaya çalışıyordu. Tarafların birbirine üstünlük sağlayamadığı mücadele yedi gün sürdü.³⁷

İç savaş denilebilecek bu olayların başladığı esnada Kudüs dışında olan Sicarii sekizinci gün mücadeleye dâhil oldu. O gün inanişâ göre herkesin sunağa bir miktar odun getirip ateşin sürekli yanmasını sağladığı ağaç taşıma bayramıydı.³⁸ Örgütün bayramlarda ve toplu ibadetlerde gerçekleştirdiği eylemler bilindiği için törene katılmaları engellenmeye çalışıldı. Ancak Sicarii tüm engelleme çabalarına rağmen sızma teknikleri kullanarak şehre girmeyi başardı ve güçlerini diğer isyancılarla birleştirdi. Birlikte daha cesur saldırılarda bulunan isyancılar şehrin yukarı kısmını elinde tutanlara karşı harekete geçti. Bu yeni hücum karşısında yukarı şehir tutunamadı. Mağlup olan kraliyet askerleri, yüksek rahip Ananias'ın da içinde bulunduğu bazı Yahudi aristokratlarla beraber şehrin daha üst kısımlarında bulunan bir noktaya çekilmek zorunda kaldı.³⁹

³⁶ *Marcus Julius Agrippa*, Yahudi kral I.Agrippa'nın oğludur. 44 senesinde babası ölünce İmparator Claudius, babasının yerine onu atamak istediysen de yaşı küçük olduğu için bu atama gerçekleşmedi. 52 senesinde, yaşı biraz daha büyüyünce, yönetici olarak atandı. Geniş bilgi için; Schürer, 1973, s. 471-483.

³⁷ Iosephus, *Bellum Iudaicum*, II.17.2-5; Morrison, 1890, s. 170; Graetz, 1967, s. 256-270; Schürer, 1973, s. 486; Goodman, 1989, s. 154-155; Martin Hengel, *The Zealots*, Çev. David Smith, T&T Clark, Edinburgh 1989, s. 359; Seward, 2009, s. 48-49.

³⁸ Iosephus bu bayramdan bahsederken *xylophory* tabirini kullanmıştır (*Bellum Iudaicum*, II.17.6). Ancak ağaç taşınan ve ateş yakılan bayram, Yahudilerin II. Tapınak dönemi boyunca İudaia'da yaygın olarak kutladığı *Ab* bayramıdır. Muhtemelen Ağustos ayının 15'ine denk gelmektedir. Bu bayramda zengin-fakir tüm genç kızlar beyaz giysiler giyerek sokaklara çıkar. Ayrıca hem rahipler hem de halk sunağa bol miktarda odun getirip yakmaktadır. Geniş bilgi için; Kaufmann Kohler, "Ab", *The Jewish Encyclopedia*, Ed. Isidore Singer, Cilt I, New York 1901, s. 25-26.

³⁹ Iosephus, *Bellum Iudaicum*, II.17.6.

Gelinen noktada başkent Kudüs'te birden fazla dini-politik grup ve halk bulunuyordu. Ancak bu gruplar Roma yanlılarına karşı ortak hareket ediyorlardı. Sicarii, öğretisi gereği hiçbir ölümünün efendiliğini kabul edemeyeceğinden isyanın liderliğini ele geçirmek için harekete geçti. Bunu başarabilmeleri için daha önceki eylemleri sebebiyle kendilerine tepkili olan halkı saflarına katmaları gerekiyordu.⁴⁰ İsyancılara destek veren grup ağırlıklı olarak fakir halktan oluşmaktaydı. Sicarii bu sebeple borç kayıtlarının tutulduğu arşivleri yok etmeye karar verdi. Böylece kendilerine minnettar kalan borç sahiplerinin desteğini elde etmeyi planlıyorlardı. Tasarılarına uygun şekilde harekete geçerek kayıtların bulunduğu binayı yakıp yok ettiler. Kazandıkları zafer ve yaptıkları tahribattan tatmin olan isyancı grup o gün için daha fazla ilerlemedi.⁴¹ Ertesi gün tekrar harekete geçerek Antonia Kalesi'ne ilerlediler. İki gün süren kuşatmadan sonra kaleyi ele geçirmeyi başardılar. İlerlemeye devam ederek II. Agrippa'nın kraliyet askerlerinin ve bazı Yahudi aristokratların sığınmış olduğu kısma hücum ettiler. Askerlerin gösterdiği direniş karşısında Sicarii'nin de aralarında bulunduğu isyancı grup kuşatma pozisyonuna geçerek saraydakilerin kaynaklarının tükenmesini beklemeye başladı.⁴²

Kuşatmanın sürdüğü esnada Celileli Judas'ın oğlu ve Sicarii'nin adını bildiğimiz ilk lideri olan Menahem ortaya çıktı. Menahem 65 senesinde yanına aldığı bir grupla beraber daha önce ele geçirilen Masada Kalesi'ne gitti. Burada cephaneliğe girerek hem Sicarii hem de diğer isyancılar için silah temin etti. Kudüs'e geri dönen Menahem, borç kayıtlarının yok edilmesi eylemine bu silah gücünü de ekleyince tüm isyanın lideri haline geldi ve devam etmekte olan saray kuşatmasını üstlendi. Kuşatılanlar, canlarının başışlanması karşılığında teslim olma teklifinde bulundu. Teklifi kabul eden isyancı grup kalenin boşaltılmasına izin verdi. Ancak sonrasında yeni terk edilen bu yerleri yağmalayıp ateşe verdiler.⁴³

65 yılı Eylül ayında yapılan aramalarda yüksek rahip Ananias gizlendiği yerde ele geçirilerek infaz edildi.⁴⁴ Ananias'ın öldürülmesi Sicarii'nin sadece Tanrı'yı hâkim kabul etme ideolojisinin bir yansımasıdır. Çünkü dördüncü felsefeye göre Yahudi bir yönetici en az Romalı bir yönetici kadar

⁴⁰ D'Alessio, 1990, s. 333.

⁴¹ Iosephus, *Bellum Iudaicum*, II.17.6.

⁴² Iosephus, *Bellum Iudaicum*, II.17.7.

⁴³ Iosephus, *Bellum Iudaicum*, II.17.8; Seward, 2009, s. 50.

⁴⁴ Iosephus, *Bellum Iudaicum*, II.17.9; Hoenig, 1970, s. 9.

sakıncalıdır.⁴⁵ Kuşatmanın başarıyla yürütülmesi ve Ananias'ın infaz edilmesi Menahem'in itibarını oldukça artırmıştı. Ancak kendisine gösterilen iltifat onun acımasız bir tirana dönüşmesine yol açtı. Atılacak adımlarla ilgili hiç kimseye danışmıyor, kimse kendisiyle tartışmaya bile cesaret edemiyordu. Ananias oğlu Eleazar ve takipçileri özgürlükleri için Romalılara isyan ettikten sonra Menahem'e boyun eğmemeye dolayısıyla onu ortadan kaldırmaya karar verdi. Bu kararın alınmasında Eleazar'ın babasının öldürülmüş olması da etkili olmuştur.⁴⁶ Eleazar ve takipçileri bu doğrultuda harekete geçerek tapınağa gittiği esnada Menahem'e saldırdı. Tören için tapınakta bulunan kalabalık da Eleazar tarafında saf tuttu. Menahem ve takipçileri bir süreliğine direndiyse de tüm halkın üzerlerine geldiğini fark ettiklerinde kaçmaya başladılar. Ancak birçok Sicarii üyesi canını kurtaramadı. Saldırı üzerine Ophlas Kalesi'ne sığınan Menahem de daha sonra yapılan aramalarda ele geçirildi. Çeşitli işkencelere tabi tutulduktan sonra idam edildi.⁴⁷ Böylece Celileli Judas'ın üçüncü oğlu da idam edilmiş oluyordu.

Sicarii, Kudüs'te yaşanan bu olaydan sonra da varlığını devam ettirmeyi sürdürmüştür. Menahem'e saldırılar başladığı esnada bir grup örgüt üyesi Masada Kalesi'ne kaçmayı başarmıştı. Bunların arasında devrik lider Menahem'in akrabası olan dolayısıyla Celileli Judas'ın da akrabası olan Jair oğlu Eleazar da bulunuyordu.⁴⁸ 67 senesinde Eleazar burada Sicarii'nin yeni lideri oldu.⁴⁹

Örgüt Masada'ya çekildikten sonra da Kudüs'teki karışıklıklar devam etti. İsyancı gruplar ve Roma yanlısı Yahudiler arasındaki iç savaş bir süre daha devam ettikten sonra sonunda büyük isyan başladı. Roma 66 senesinde çıkan bu büyük isyanı bastırmak için önce tüm Iudaia şehirlerinde ve sonra Kudüs'te Yahudilerle savaşmaya başladı.⁵⁰ Sicarii oldukça ironik şekilde, çıkmasında büyük pay sahibi olduğu isyan süresince hiçbir şekilde olaylara karışmadı. Yahudilerle Romalılar arasındaki savaşın başlamasından, Masada Kalesi'nin düşmesine kadar geçen süre içerisinde (66-73) pasif bir şekilde

⁴⁵ Zeitlin, 1967, s. 259.

⁴⁶ Iosephus, *Bellum Iudaicum*, II.17.9; Hoenig, 1970, s. 10.

⁴⁷ Iosephus, *Bellum Iudaicum*, II.17.9.

⁴⁸ Iosephus, *Bellum Iudaicum*, II.17.9, VII.8.1; Graetz, 1967, s. 261.

⁴⁹ Iosephus, *Bellum Iudaicum*, II.17.9, IV.7.2, VII.8.1; Zeitlin, 1967, s.260; Rappaport, 2011, s. 331.

⁵⁰ Smallwood, 1976, s. 293-339; Simon Baker, *Eski Roma*, Çev. Ekin Duru, Say Yayınları, Ankara 2015, s. 243-292; Simon Sebag Montefiore, *Kudüs; Bir Şehrin Biyografisi*, Çev. Cem Demirkan, Pegasus Yayınları, İstanbul 2016, s. 124-131.

beklemeyi tercih ettiler. Şüphesiz örgütün bu dönemde pasif hale geçmesinin çeşitli sebepleri bulunmaktadır. İnsan gücü bakımından azalmış olmaları, ideolojileri gereği liderlik edemeyecekleri bir harekete katılmak istememeleri, liderlerinin ölmesi ile şevklerinin kırılmış olması, yeni düzene dair umutlarının kalmamış olması ve Kudüs'ün yıkımını Tanrı'nın verdiği bir ceza olarak algılamaları bu durumun sebepleri olarak kabul edilebilir.⁵¹

Bu ara dönemde örgütün sadece kendi hayati ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik girişimlerde bulunduğu görülmektedir. Öyle ki Masada Kalesi'nden hareketle çevre bölgelere küçük çaplı yağma hareketleri düzenliyorlardı.⁵² Bu faaliyetler doğrultusunda, *Pesah*⁵³ esnasında gece vakti gizlice En Geddi şehrine saldırıda bulundular. Şehrin sakinleri bu ani baskına karşı koymaya fırsat bulamadan dağıtıldı. Sicarii burada kaçmayı başaramayan yedi yüz civarı Yahudi kadın ve çocuğu öldürdükten sonra evleri ve mahsulleri yağmalayarak ganimetlerini Masada'ya taşıdı. Bu arada hemen her gün örgüte katılmak için Masada'ya yeni insanlar geliyordu.⁵⁴ Bunlar arasında üzerine gönderilen ordu karşısında tutunamayarak Masada'ya sığınmak zorunda kalan Gioras oğlu Simon adlı bir çete lideri de bulunmaktaydı. Başlangıçta Simon ve maiyetini şüphesiz karşılayan Sicarii, onların kalenin alt kısımlarında ikamet etmesine izin verdi. Ancak zamanla Simon güvenlerini kazanmayı başardı ve Sicarii ile beraber yağma akınlarına katılmaya başladı. Simon, Sicarii'yi daha büyük eylemler yapmaya teşvik ettiyse de amacında başarılı olamadı. Örgüt üye sayısını artırmasına rağmen pasif kalma kararından vazgeçmiyordu. Bu durum karşısında Simon bir süre sonra Sicarii'den ayrılarak dağlık araziye çekildi.⁵⁵

Sicarii'nin Masada'da pasif halde geçirdiği yıllar içerisinde Roma, Yahudi isyanını tüm İudaia şehirlerine birer birer boyun eğdirerek bastırmıştı. Başkent Kudüs de Romalı komutan Titus tarafından 70 senesinde ele

⁵¹ Zeitlin, 1967, s.260-261; Horsley, 1979, s. 453-457; D'Alessio, 1990, s. 333.

⁵² Hoenig, 1970, s.13-14.

⁵³ Hamursuz Bayramı; *Pesah*'ın diğer adı Hamursuz Bayramı'dır. *Şaloş Regalim* bayramlarının ilkidir. İsrailoğulları'nın Mısır esaretinden kurtuluşunu anmak için kutlanır. *Pesah*, İbrani takvimine göre Nisan ayının 15'inde başlar ve İsrail'de yedi, diğer ülkelerde sekiz gün sürer. Geniş bilgi için; Yusuf Besalel, "Pesah", *Yahudilik Ansiklopedisi*, Cilt 2, İstanbul 2001, s. 498.

⁵⁴ Iosephus, *Bellum Iudaicum*, IV.7.2.

⁵⁵ Iosephus, *Bellum Iudaicum*, II.22.2, IV.9.3.

geçirilmiş ve mabet yerle bir edilmişti.⁵⁶ Kudüs'ün düşmesiyle savaş hala Yahudilerin elinde bulunan Herodium, Macherus ve Masada kalelerine yöneldi. Kudüs'ü elde ettikten sonra Titus'un Roma'ya dönmesi üzerine adı geçen kalelerin teslim alınması görevi Iudaia yöneticisi Lucillius Bassus'a (71-72) emanet edildi. Bassus komutasında kısa sürede Herodium, ardından 72 senesinde Macherus kaleleri Roma ordusu tarafından ele geçirildi.⁵⁷

Macherus Kalesi alındıktan sonra ölen Bassus'un yerine bölgeye Lucius Flavius Silva (72-81) atandı. Silva, Iudaia'ya geldiğinde Sicarii'nin elinde bulunan Masada Kalesi hariç tüm ülke Roma hâkimiyetine boyun eğmiş vaziyetteydi. Silva 72 senesinde gerekli hazırlıkları yaptıktan sonra bu kaleye doğru harekete geçti.⁵⁸ Kısa sürede kalenin bulunduğu bölgeyi hâkimiyeti altına aldı ve uygun yerlere askerlerini yerleştirdi. Stratejik olarak en uygun gördüğü noktaya da kendi karargâhını kurdu. Sicarii üyelerinin kaçmasını engellemek amacıyla kalenin etrafına bir set inşa ettirdikten sonra kuşatma başladı.⁵⁹ Romalılar kısa sürede kale surunu yıkmayı başardı ancak ortaya ikinci bir sur daha çıktı. Sicarii, Roma askerleri ilk suru aşmaya çalışırken ağaç direkler arasına doldurdukları toprakla ikinci bir sur inşa etmişti. Burada kullanılan malzemenin ağırlıklı olarak ahşap olduğunu fark eden Silva, askerlerine suru yakmalarını emretti. Fırlatılan meşaleler sayesinde sur kısa sürede alev aldı. Artık Sicarii ile aralarında yanan enkaz dışında bir engel kalmamıştı. Son saldırıyı ertesi gün yapmaya karar veren Romalılar, kale çevresine nöbetçiler bıraktıktan sonra karargâhlarına geri döndü.⁶⁰

İçinde buldukları durum karşısında Eleazar ve Sicarii üyelerinin direnmek ya da kaçabilmek gibi umutları kalmamıştı. Romalılara esir düşerlerse maruz kalacakları muameleyi tahmin edebilen Eleazar, en iyi yolun ölmek olduğuna karar verdi. Aldığı kararı takipçilerine oldukça uzun ve dramatik bir konuşmayla açıkladı. Konuşmanın temelinde *Tanrı'dan başka kimseye kul olmayacağımızı iddia ediyorsak bunu eylemlerimizle kanıtlamamız gerekir* fikri yatıyordu. Ayrıca sürekli olarak kahramanlıktan,

⁵⁶ Jack M. Myers, *The Story of Jewish People*, Trubner & Co., Londra 1919, s. 112-116; Peter Schafer, *The History of the Jews in the Greco-Roman World*, Routledge, Londra 2003, s. 123-131; Susan Sorek, *The Jews Against Rome; War in Palestine AD 66-73*, MGP Books, Cornwall 2008, s. 45-135.

⁵⁷ Graetz, 1967, s. 315; Schafer, 2003, s. 130-131; Paul Johnson, *Yahudi Tarihi*, Çev. Filiz Orman, Pozitif, İstanbul (yıl yok), s. 174.

⁵⁸ Zeitlin, 1967, s. 253.

⁵⁹ Iosephus, *Bellum Iudaicum*, VII.8.2.

⁶⁰ Iosephus, *Bellum Iudaicum*, VII.8.5.

özgürlükten, kadınların ve çocukların başlarına geleceklerden bahsediyor; bu söylemlerle takipçilerini kendilerini öldürmeye teşvik ediyordu. Eleazar adamlarına kendilerini öldürmeden önce, yiyecek ve içecekler dışında, tüm kaynak ve değerli eşyaların yakılması emretti. Geride bırakılan gıda maddeleri örgüt üyelerinin açlık ve susuzluk gibi zaruri ihtiyaçlarını karşılayamadıkları için değil, aksine her türden kaynağa bolca sahip olmalarına rağmen özgür iradeleri ile köle olmak yerine ölümü seçtiklerinin kanıtı olacaktı.⁶¹

Eleazar konuşmasını bitirdiğinde çoğunluğun kendisiyle hemfikir olduğunu gördü. Ancak örgüt üyelerinin bir kısmı bu karara sıcak bakmıyordu. Bunlar çocuklarına ve eşlerine karşı hissettikleri merhamet duygusuyla Eleazar'ın planına karşı çıktı. Eleazar muhalefetin tüm gruba yayılmasından korkarak tekrar uzun bir konuşma yapmaya başladı. İkinci konuşmasındaki argümanlar ağırlıklı olarak eyleme karşı çıkanları ikna etmeye yönelikti. Hitabına bu kişileri korkaklıkla itham ederek ve aşağılayarak başladı. Sonra ruhun yüceliğinden ve özgürlüğünden bahsetti. Kadınların ve çocukların öldürülmelerinin, Romalılara köle olmalarına izin vermekten daha merhametli bir davranış olacağını anlattı. Ayrıca yapacakları eylemin erdemli bir iş olduğunu, Romalıların karşılaştıkları manzara karşısında cesaretlerine hayranlık duyacaklarını da ekledi.⁶²

Lider yaptığı ikinci konuşmayla tüm takipçilerini ölüme razı etmeyi başardı ve harekete geçildi. Bu eylem için izlenen yöntem şu şekildeydi; Yetişkin erkekler, eşleri ve çocuklarıyla vedalaştıktan sonra kendi elleriyle onları öldürdü. Sonra değerli tüm eşyalarını bir yığın haline getirip yakarak imha ettiler. Hayatta olan erkeklerin kendi aralarından kura yoluyla seçtiği on kişi diğerlerini öldürdü. Geriye kalan son on kişi de kendi arasında kura yoluyla bir kişi belirledi. Son kurayı çeken kalan dokuz kişiyi öldürecekti. Görevini tamamlamasının ardından Masada'da kalan son Sicarii tek tek bütün cesetleri inceledi. Eğer aldığı darbelerle ölmeyen varsa acılarını dindirebilecek son kişi oydu. Herkesin öldüğünden emin olup içinde buldukları sarayı ateşe verdikten sonra kılıcıyla intihar etti.⁶³ 73 senesinde Masada Kalesi'nde gerçekleşen bu intihar eyleminden bir mağaraya gizlenen iki yaşlı kadın ve beş çocuk dışında kimse kurtulamamıştı. Kadın ve çocuklar dâhil toplam dokuz yüz altmış kişi yaşamını yitirmişti.⁶⁴

⁶¹ Iosephus, *Bellum Iudaicum*, VII.8.6.

⁶² Iosephus, *Bellum Iudaicum*, VII.8.7.

⁶³ Iosephus, *Bellum Iudaicum*, VII.9.1.

⁶⁴ Iosephus, *Bellum Iudaicum*, VII.9.1; Hengel, 1989, s. 365.

Ertesi gün kaleye hücum eden Roma askerleri içeriye girdiklerinde etrafta kimseyi göremedi. Bir süre sonra hayatta kalan kadınlar gizlendikleri yerden çıkarak gece yaşanan olayı askerlere anlattı.⁶⁵ Başlangıçta kadınlara inanmayan askerler saraya girip ölü bedenlerle karşılaştıklarında anlatılanların gerçek olduğuna ikna oldular.⁶⁶ Kale böylece Romalıların eline geçti ve tüm Iudaia'da isyan bastırılmış oldu. Masada, büyük Yahudi isyanının son kalesi olması ve burada gerçekleştirilen eylem sebebiyle bugün Yahudiler tarafından fedakârlığın ve kahramanlığın sembolü olarak kabul edilmektedir.⁶⁷ İsraililik bilinci kazandırılmak istenen ordu mensuplarına düzenli olarak bu kale ziyaret ettirilmektedir. Ayrıca askeri marşlarında *Masada bir daha asla düşmeyecek* gibi ifadeler de bulunmaktadır.⁶⁸

Iudaia Dışında Sicarii Örgütü

Masada Kalesi düştükten sonra Sicarii'nin Iudaia dışındaki üyeleri faaliyetlerini sürdürmeye devam etti. Iosephus'a göre örgüt üyelerinin bir kısmı Kudüs'ten İskenderiye'ye kaçmayı başarmıştı.⁶⁹ Bu grubun İskenderiye'ye geçiş tarihi ve güzergâhı tam olarak bilinmemekle beraber konu hakkında farklı tespitler yapılmaktadır. Neticede ittifak edilen nokta İskenderiye'ye geçişin 73 senesinden önce gerçekleştiği, grubun Masada'dan gelmediği ve intihar eyleminden bir süre sonra İskenderiye'de faaliyet göstermeye başladığı yönündedir.⁷⁰ Örgüt burada da dördüncü felsefe

⁶⁵ Sicarii'nin lideri Eleazar'ın takipçilerini bu eyleme teşvik ettiği konuşma ve yaşananlar Iosephus tarafından aktarılmaktadır. Iosephus da gizlenerek hayatta kalmayı başaranların yaşananları Roma askerlerine anlattığını söyleyerek dolaylı olarak kendi aktarımını buraya dayandırmaktadır. Ancak olayın yaşandığı esnada Iosephus'un Masada'da değil Roma'da olması ve kurtulan kadınların içinde buldukları yoğun stres altında bu konuşmayı tam olarak nasıl aktardıkları meseleleri akıllarda soru işareti oluşturmaktadır. Bu çelişki Eleazar'ın konuşmasının, Iosephus'un ürettiği fikrini uyandırmaktadır (Zeitlin, 1967, s. 258; Hoenig, 1970, s. 11-12).

⁶⁶ Iosephus, *Bellum Iudaicum*, VII.9.2, VII.10.1.

⁶⁷ Richard Neitzel Holzapfel, "King Herod", *Masada and the World of the New Testament*, Ed. John F. Hall, John W. Welch, Brigham Young University, USA 1996/7, s. 66; Chojnowski, 2017, s. 170.

⁶⁸ Hakan Olgun, "Modern İsrail'in Milli Kimlik Kaynağı Olarak Iosephus'un Masada Anlatısı", *Milel ve Nihal*, Cilt 10 Sayı 1, İstanbul 2013, s. 20.

⁶⁹ Iosephus, *Bellum Iudaicum*, VII.10.1.

⁷⁰ Zeitlin bu grubun muhtemelen 70 senesinde, Kudüs Romalılar tarafından alındıktan ve tapınak yıkıldıktan hemen sonra Kudüs'ten İskenderiye'ye kaçtığını düşünmektedir (Zeitlin, 1967, s. 261). Smallwood ise bu geçişi 72 senesine tarihlemektedir (Smallwood, 1976, s. 336). Brighton da geçişin Masada Kalesi Romalılar tarafından ele geçirilmeden önce yapıldığını düşünmektedir (Brighton, 2009, s. 131-133).

öğretilerini yayma faaliyetlerine girişti. Tıpkı Iudaia'da yaptıkları gibi kendilerine karşı çıkan ya da Roma hâkimiyetine boyun eğen Yahudilere saldırılarda bulunuyorlardı. İskenderiye Yahudilerinin önde gelen temsilcileri örgütün zararlı faaliyetlerine karşı tedbir almaya karar vererek bir toplantı düzenledi. Görüşmede Sicarii faaliyetlerinin bölgeye zarar vereceği ve Romalıların er ya da geç bu grubun üzerine geleceği konusu üzerinde duruldu. Neticede Sicarii'nin suçlarının bedelini ödemek istemediklerini ilan ettiler. Romalılarla anlaşma yapabilmek amacıyla örgüt üyelerinin yakalanıp teslim edilmesi kararı alındı. Bu doğrultuda harekete geçen İskenderiye Yahudileri altı yüz kadar örgüt üyesini yakalamayı başardı. Türlü işkencelere tabi tutulan Sicarii üyelerinden hiçbiri Roma imparatorunu *efendi* olarak kabul etmedi. Hatta örgüt üyelerinin çocukları bile, işkenceye maruz kalmalarına rağmen, öğretilerine sadık kalarak can verdi.⁷¹ Böylece Sicarii'nin Masada'dan sonra İskenderiye ayağı da son bulmuş oluyordu. Ancak bölge Yahudileri yaptıkları işbirliğine rağmen zarar görmekten kurtulamadı. İskenderiye'deki bu faaliyetler, Romalılar arasında Yahudilerin yeni bir isyan çıkarabileceği şüphesini doğurmuştu. Bu sebeple 73 senesinde İskenderiye'de bulunan Yahudilere ait Onias Tapınağı'nın kapısına kilit vuruldu.⁷²

İskenderiye'de düzen yeniden sağlanmıştı ancak Sicarii faaliyetleri bu kez de Kyrene'de ortaya çıktı. Buradaki faaliyetlerinin de kaynağının Iudaia'dan kaçan örgüt üyeleri olduğu düşünülmektedir.⁷³ Kyrene'de Jonathan adlı bir Sicarii üyesi fakir halkın arasında etkili olmayı başarmıştı. Etkisi altına aldığı büyük bir grupla beraber çöle çekilirken Libya *Pentapolis*'i yöneticisi Catullus durumdan haberdar oldu. Derhal birliklerini bu grubun üzerine sevk ederek silahsız kalabalığı kolayca dağıtmayı başardı. Kaçmayı başaran Jonathan bir süre sonra yakalanarak Catullus'un huzuruna getirildi. Jonathan, cezalandırılmaktan kurtulabilmek amacıyla itirafçı olmuş gibi davranmaya başladı. İşlediği suçların sorumluluğunu başkalarına yüklüyor, faaliyetlerinin talimatlarını ise bölgenin zengin Yahudilerinden aldığını iddia ediyordu. Bu iftiralara kolaylıkla itibar eden Catullus, çok sayıda masum Yahudiyi cezalandırdı. Bir süre sonra yargılanmak için Roma'ya getirilen Jonathan, imparatorun huzuruna çıkarıldı. Verilen ifadelerden şüphelenen İmparator Vespasianus olayların iç yüzünü soruşturmaya başladı. Neticede Jonathan'ın iddialarının asılsız ve suçlananların çoğunun masum olduğunu

⁷¹ Iosephus, *Bellum Iudaicum*, VII.10.1.

⁷² Iosephus, *Bellum Iudaicum*, VII.10.2-4; Seward, 2009, s. 257.

⁷³ Smallwood, 1976, s. 369.

fark etti. Vespasianus, oğlu Titus'un da ricaları üzerine, iftira mağduru olanları beraat ettirdi. Jonathan ise türlü işkencelere tabi tutulduktan sonra yakılarak idam edildi.⁷⁴ Jonathan'ın idamıyla örgütün Kyrene ayağı da son bulmuştu. Bu tarihten itibaren Sicarii ve faaliyetlerinin devam ettiği yönünde bir bilgi bulunmamaktadır.

Sicarii Örgütü Hakkında Bazı Görüşler

Sicarii, örgütsel yapısı, faaliyetleri ve faal olduğu dönem itibariyle tarihte bilinen en eski terör örgütü olarak kabul edilmektedir. Hatta birçok araştırmacı, terör tarihini Sicarii ile başlatma eğilimindedir.⁷⁵ Bilindiği üzere terörizm; *bireyler veya gruplar tarafından, yerleşik bir otorite adına ya da bu otoriteye karşı, eylemin esas mağdurlarından çok daha geniş bir hedef kitle üzerinde azami seviyede endişe ve korku yaratmak suretiyle, politik taleplerini kabul ettirmeye yönelik şiddet kullanımı ya da şiddet kullanma tehdidi* olarak tanımlanmaktadır.⁷⁶ Daha sade bir ifadeyle terörizm, *insan kaçırmadan cinayete kadar uzanan ve amacı sindirme olan şiddet eylemlerine verilen isimdir.*⁷⁷ Politik taleplerini kabul ettirmeye yönelik şiddet eylemlerine başvurmuş olmalarının yanı sıra özellikle şehirlerde gerçekleştirilen planlı ve organize suikastların karşılığı tam olarak terörizmdir. Terör ve terörizmi nispeten yeni kavramlar olmalarına rağmen, modern terörist gruplarla ilgili yapılan tüm bu genellemeler Sicarii olarak bilinen Yahudi örgütüyle uyumaktadır.⁷⁸

Sicarii'nin, I. yüzyılda faaliyet gösteren Zealotlar adında başka bir grubun radikalleşmiş bir uzantısı olduğu ve örgütün bazı faaliyetlerinin, özellikle Masada eyleminin, Zealotlar tarafından gerçekleştirildiği de düşünülmektedir. Ancak iki örgütün farklı yapılar olduğu açıktır. Bu konuda Horsley, Sicarii'nin faaliyetlerine başladığı tarihlerde Zealot adıyla organize

⁷⁴ Iosephus, *Bellum Iudaicum*, VII.11.1-3.

⁷⁵ Horsley, 1979, s.438; Atilla Yayla, "Terör ve Terörizm Kavramlarına Genel Bakış", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 45, Sayı 1, Ankara 1990, s. 343; Walter Laqueur, *A History of Terrorism*, Transaction Publishers, New Jersey 2002, s. 6-7; Gerard Chailand, Arnaud Blin, *The History of Terrorism from Antiquity to Al Qaeda*, University of California Press, USA 2007, s. 56-58; Halis Ayhan, "Terör Kavramı, Güvenlik Konseyi ve Genel Kurul Özelinde Birleşmiş Milletler'in 2001 Sonrası Terör Yaklaşımı", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Sayı 21, İstanbul 2015, s. 122; Lech Chojnowski, 2017, s. 169.

⁷⁶ Ayhan, 2015, s. 120.

⁷⁷ Ali Kuyaksil, "Terör Örgütlerinin İdeoloji Unsuru Olarak Kullandığı Bazı Dini Kavramlar", *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, İstanbul 2014, s. 82.

⁷⁸ Horsley, 1979, s. 439; Laqueur, 2002, s. 6-7.

olmuş bir topluluğun bulunmadığına dikkat çekerek Sicarii ile Zealotlar'ın bariz şekilde birbirinden ayrı gruplar olduğunu belirtmektedir.⁷⁹ Zeitlin, Iosephus'un *Bellum Iudaicum* adlı eserinde elli yerde Zealotlar'a atıf yaparken on beş yerde Sicarii'ye atıf yaptığını, *Antiquitates Iudaicae* eserinde ise Sicarii'den bahsederken Zealotlar'dan hiç bahsetmediğini söyleyerek bu durumu iki örgütün farklı gruplar olmasına delil olarak sunmaktadır.⁸⁰ Smith ise, Sicarii ile Zealotlar arasında bir bağlantı olduğuna dair kanıt göremediğini belirtmektedir.⁸¹ Hoenig de iki grubun farklı oluşumlar olduğunu düşünmektedir.⁸² Olgun, meseleyi Masada eylemi üzerinden derinlemesine ele aldığı makalesinde; Sicarii ile Zealotlar'ın iki farklı grup olduğunu, İsraili arkeolog Yigael Yadin'in çalışmasında⁸³ Sicarii olması gereken yerlerde özellikle Zealotlar ifadesini kullandığını ve esasen Masada olayı anlatılırken kesinlikle Zealotlar'dan bahsedilmediğini söylemektedir. Kutsal geçmiş miti üzerinden güçlü bir İsrail milleti kimliği kurgulama gayretinde olan arkeolog Yadin'in, Sicarii yerine Zealotlar'ı ikame ederek bu grubun olumlu algısını kullanmaya çalıştığını da eklemektedir. Dolayısıyla Masada olayının Zealotlar'a mal edilmesinin bilinçli olarak yapıldığını ve bu durumun İsrail milleti kimliği oluşturmaya yönelik politik ve ideolojik amaçlara hizmet ettiğini savunmaktadır.⁸⁴ Horsley ise bu konuda, "*Yadin, Zealotlar'ın Masada'daki son direniş kahramanlığını överek anlatsa da Masada'dakilerin Zealotlar değil Sicarii olduğu açıkça ortadadır*" demektedir.⁸⁵

Sonuç

Faaliyetlerinden anlaşıldığı üzere Sicarii daha ziyade din temelli motive olmuştur. Ancak politik anlamda da bilinçli bir stratejiye ve planlanmış taktiklere sahip örgütlü bir grup olarak ortaya çıkmıştır. Radikalleşme sürecine girmiş dini hareketlerin tipik bir örneği olarak mevcut politik ve sosyal düzeni şiddetle reddetmişlerdir. Başlattıkları hareket İudaia ile sınırlı

⁷⁹ Horsley, 1979, s. 437-455; Horsley ve Hanson, 1985, s. 200.

⁸⁰ Zeitlin, 1967, s. 263-264.

⁸¹ Morton Smith, "Zealots and Sicarii, Their Origins and Relation", *Harvard Theological Review*, Cilt 64, Sayı 1, USA 1971, s. 19.

⁸² Hoenig, 1970, s. 6.

⁸³ Yadin'in söz konusu eseri için; Yigael Yadin, *Masada: Herod's Fortress and Zealots' Last Stand*, Random House, New York 1966.

⁸⁴ Olgun, 2013, s. 31- 36.

⁸⁵ Horsley, 1979, s. 455.

kalmamış, İskenderiye ve Kyrene'ye de tesir etmiştir. Bu durum Sicarii'yi, I. yüzyılda Iudaia'da faaliyet gösteren diğer gruplardan ayıran önemli noktalardan biridir.

Sicarii'nin ana hedefi gayrimeşru gördükleri Roma tahakkümünden kurtulmak, Yahudileri özgürlüklerine kavuşturmak ve Tanrı'yı tek hâkim kılmaktır. Bu doğrultuda, politik bağlılığı dünyevi bir güç olarak göyerek kabul etmemişlerdir. Ayrıca aracı konumda bulunan rahiplik müessesesini de tanımamışlardır. Sicarii kurbanlarını genellikle Romalılardan ziyade onlara sıcak bakan veya onlarla işbirliği yapan politik anlamda baskın Yahudiler arasından seçmiştir. Yahudi yönetici grubu, rahiplik aristokrasisi, kraliyet ailesi ve diğer önemli kişiler örgütün ana hedefleri haline gelmiştir. Bunun rasyonel olarak hesaplanmış bir strateji olduğu görülmektedir. Öyle ki Roma, dünyanın herhangi bir yerinde olduğu gibi Iudaia'da da kendi emperyal sistemiyle işbirliği yapan üst sınıf aristokratlar aracılığıyla bölgeyi yönetmekteydi. Sicarii *mevcut sistemi yok etmek ve ona hayat veren elitleri çiğnemek* için bariz bir yol olarak rahiplik aristokrasisinden ailelere ve diğer baskın gruplara odaklanmıştır. Bu isimlere karşı gerçekleştirilen eylemlerle yerleşik rejimin dokunulabilirliğini göstermenin yanı sıra yoğun bir endişeye de yol açmışlardır. Tabi ki yabancı hâkimiyetine başkaldırmayan şehirli ve taşralı sıradan halk da zarar görmekten kurtulamamıştır. 66 senesinde başlayan büyük isyanın çıkmasında önemli pay sahibi oldukları da görülmektedir. Bilindiği üzere bu isyan 70 senesinde tüm Kudüs'ün ve II. Tapınağın, Romalılar tarafından yerle bir edilmesine sebep olmuştur. Sicarii isyan başladıktan kısa süre sonra Masada Kalesi'ne çekilmiş ve 73 senesine kadar pasif halde beklemiş olsa da yaşanan yıkımın ana sorumlularından biridir.

Örgütün kullandığı taktikler arasında seçici ve sembolik suikastlar, yağma, kundaklama ve rehin alma eylemleri bulunmaktadır. Bu eylemleri kamu alanlarında, şehir merkezinde özellikle ibadet merkezleri gibi insanların toplu olduğu yerlerde yapmaları ve kendi dindaşlarına yönelik gerçekleştirdikleri beklenmedik saldırılar, toplum içerisinde korku ve endişeye yol açmıştır. Sicarii şiddet faaliyetleri aracılığıyla Yahudileri, Roma hâkimiyetine karşı isyana teşvik edebilmeyi ve kendi ideolojilerini hâkim kılabilmeyi ummuştur. Örgüt, hedeflerine ulaşabilmek amacıyla gerçekleştirdiği eylemler ve bu eylemlerin Iudaia'da oluşturduğu ortam sebebiyle terör örgütü olarak değerlendirilmektedir. Söz konusu eylemlerinden dolayı da bilinen en eski terör örgütü olarak kabul edilmektedir.

KAYNAKLAR

- Ayhan, H., “Terör Kavramı, Güvenlik Konseyi ve Genel Kurul Özelinde Birleşmiş Milletler’in 2001 Sonrası Terör Yaklaşımı”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Sayı 21, İstanbul 2015, s. 117-147.
- Baker, S., *Eski Roma*, Çev. Ekin Duru, Say Yayınları, Ankara 2015.
- Besalel, Y., “Pesah”, *Yahudilik Ansiklopedisi*, Cilt 2, İstanbul 2001, s. 498.
- Brighton, M. A., *The Sicarii in Josephus’s Judean War; Rhetorical Analysis and Historical Observations*, Society of Biblical Literature, Atlanta 2009.
- Chailand, G., Blin, A., *The History of Terrorism from Antiquity to Al Qaeda*, University of California Press, USA 2007.
- Chojnowski, L., “The Origins and Waves of Terrorism”, *Scientific Journal WSFiP*, Sayı 4, Polonya 2017, s. 167-178.
- D'Alessio, S. J, Stolzenberg, L., “Sicarii and the Rise of Terrorism”, *Studies in Conflict & Terrorism*, Sayı 13, UK 1990, s. 329-335.
- Eusebios, *Ekklesiastike Historia*. Kullanılan metin ve çeviri: *The Ecclesiastical History of Eusebius Pamphilus*, Çev. C. F. Cruse, John Childs and Son, London 1851.
- Goodman, M., *The Ruling Class of Judaea*, Cambridge University Press, Cambridge 1989.
- Graetz, H., *History of Jews vol.II*, The Jewish Publication Society of America, Philadelphia 1967.
- “Habercilerin İşleri”, *İncil*, Kutsal Söz Yayınları, İstanbul 2010.
- Hengel, M., *The Zealots*, Çev. David Smith, T&T Clark, Edinburgh 1989.
- Hirsch, E. G., “High Priest”, *The Jewish Encyclopedia*, Ed. Isidore Singer, Cilt VI, New York 1901, s. 389-393.
- Hoening, S. B., “The Sicarii in Masada; Glory or Infamy?”, *Tradition: A Journal of Orthodox Jewish Thought*, Sayı 11, USA 1970, s. 5-30.
- Holzapfel, R. N., “King Herod”, *Masada and the World of the New Testament*, Ed. John F. Hall, John W. Welch, Brigham Young University, USA 1996/7, s. 35-73.
- Horsley, R. A., “Ancient Jewish Terrorists”, *The Journal of Religion*, Sayı 59, Chicago 1979, s. 435-458.
- Horsley, R. A., Hanson, J. S., *Bandits, Prophets and Messiahs: Popular Movements in the Time of Jesus*, Winston Press, Minnesota 1985.

- Johnson, P., *Yahudi Tarihi*, Çev. Filiz Orman, Pozitif, İstanbul (yıl yok).
- Iosephus, *Bellum Iudaicum*. Kullanılan metin ve çeviri: *Josephus vol.II*, Çev. J. Thackeray, William Heinemann Ltd., Londra 1956.
- Iosephus, *Antiquitates Iudaicae*. Kullanılan metin ve çeviri: *Josephus vol.IV*, Çev. J. Thackeray, William Heinemann Ltd., Londra 1961.
- Kohler, K., “Ab”, *The Jewish Encyclopedia*, Ed. Isidore Singer, Cilt I, New York 1901, s. 25-26.
- Kuyaksil, A., “Terör Örgütlerinin İdeoloji Unsuru Olarak Kullandığı Bazı Dini Kavramlar”, *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, İstanbul 2014, s. 79-114.
- Küçük, A., Küçük, A., *Dinler Tarihi*, Berikan Yayınevi, Ankara 2009.
- Laqueur, W., *A History of Terrorism*, Transaction Publishers, New Jersey 2002.
- Montefiore, S. S., *Kudüs; Bir Şehrin Biyografisi*, Çev. Cem Demirkan, Pegasus Yayınları, İstanbul 2016.
- Morrison, W. D., *The Jews under Roman Rule*, Putnam’s Sons, New York 1890.
- Myers, J. M., *The Story of Jewish People*, Trubner & Co., Londra 1919.
- Rappaport, U., “Who were the Sicarii?”, *The Jewish Revolt Against Rome; Interdisciplinary Perspectives*, Ed. Mladen Popovic, Brill, Leiden 2011, s. 323-343.
- Olgun, H., “Modern İsrail’in Milli Kimlik Kaynağı Olarak Josephus’un Masada Anlatısı”, *Milel ve Nihal*, Cilt 10 Sayı 1, İstanbul 2013, s. 7-40.
- Rocca, S., *The Forts of Judaea 168 BC – AD 73*, Osprey Publishing, Great Britain 2008.
- Rosenthal, H., “Cyrene”, *The Jewish Encyclopedia*, Ed. Isidore Singer, Cilt IV, New York 1901, s. 401-402.
- Schafer, P., *The History of the Jews in the Greco-Roman World*, Routledge, Londra 2003.
- Schürer, E., *The History of the Jewish People in the Age of Jesus Christ (175 B.C. – A.D. 135) vol.I*, Çev. Geza Vermes ve Fergus Millar, T&T Clark Ltd., Edinburgh 1973.
- Seward, D., *Jarusalem’s Traitor; Josephus, Masada and the Fall of Judea*, Da Capo Press, Philadelphia 2009.
- Sharon, N., “The Title Ethnarch in Second Temple Period Judea”, *Journal for the Study of Judaism*, Cilt 41, Sayı 4, Netherland 2010, s. 472-493.
- Smallwood, E. M., *The Jews Under Roman Rule; From Pompey to Diocletian*, Brill, Leiden 1976.

- Smith, M., “Zealots and Sicarii, Their Origins and Relation”, *Harvard Theological Review*, Cilt 64, Sayı 1, USA 1971, s. 1-19.
- Sorek, S., *The Jews Against Rome; War in Palestine AD 66-73*, MGP Books, Cornwall 2008.
- Strabon, *Geographika*. Kullanılan metin ve çeviri: *The Geography of Strabo vol. VII*, Çev. H. L. Jones, William Heinemann Ltd., Great Britain 1930.
- Tacitus, *Annales*. Kullanılan metin ve çeviri: *Tacitus vol.IV*, Çev. J. Jackson, William Heinemann LTD., Great Britain 1964.
- Tacitus, *Historiae*. Kullanılan metin ve çeviri: *Tacitus vol.II*, Çev. Clifford H. Moore, William Heinemann LTD., Great Britain 1962.
- Tevrat, *I. Samuel*. Kullanılan metin: *Kutsal Kitap, Yeni Dünya Çevirisi*, Watch Tower Bible and Tract Society of Pa, ABD 2017.
- Yadin, Y., *Masada: Herod's Fortress and Zealots' Last Stand*, Random House, New York 1966.
- Yayla, A., “Terör ve Terörizm Kavramlarına Genel Bakış”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 45, Sayı 1, Ankara 1990, s. 335-385.
- Zeitlin, S., “The Sicarii and Masada”, *The Jewish Quarterly Review*, Sayı 57, Pennsylvania 1967, s. 251-270.